

УДК 332.1:352:005.21

І. В. Магійович,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту та розвитку територій
ім. проф. Євгена Храпливого, Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2926-0810>

DOI: 10.32702/2306-6792.2026.10.292

КЛАСИЧНИЙ ТА АЛЬТЕРНАТИВНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ: ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ, СТІЙКОСТІ ТА СТАБІЛЬНОСТІ

I. Mahiiovych,

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Management and Territorial Development named after
Prof. Evgena Khraplyvyy, Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology named after S.Z. Gzhytsky

CLASSICAL AND ALTERNATIVE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE CARPATHIAN REGION: ISSUES OF ECONOMIC SECURITY, SUSTAINABILITY, AND STABILITY

У статті досліджено особливості класичного та альтернативного розвитку територіальних громад Карпатського регіону в умовах сучасних викликів. Проаналізовано ключові проблеми економічної безпеки, стійкості та стабільності, зумовлені природно-кліматичними, інституційними та ресурсними обмеженнями. Визначено, що традиційні моделі розвитку не повною мірою забезпечують ефективне використання місцевого потенціалу, що актуалізує потребу впровадження альтернативних підходів, зокрема розвитку зеленого туризму, відкриття виробничих потужностей з обробки деревини, креативних індустрій та сталого природокористування. Обґрунтовано необхідність посилення ролі місцевого самоврядування, децентралізації управління ресурсами та активізації участі громад у прийнятті управлінських рішень. Запропоновано напрями підвищення економічної спроможності громад на засадах сталого розвитку, диверсифікації господарської діяльності, інноваційного підприємництва та ефективного використання місцевих ресурсів.

The article explores the specific features of both classical and alternative development models of territorial communities in the Carpathian region under current socio-economic transformations and global challenges. Particular attention is devoted to identifying key threats to economic security, resilience, and long-term stability, which are shaped by complex natural and climatic conditions, institutional constraints, and limited access to financial and land resources. It is argued that traditional development approaches, largely based on resource extraction and limited economic diversification, are insufficient to ensure sustainable growth and effective use of local potential.

In this context, the necessity of implementing alternative development strategies is substantiated. These include the expansion of green and rural tourism, the establishment of modern wood-processing industries with higher added value, the development of creative and cultural industries, and the promotion of environmentally sustainable natural resource management. The study emphasizes that such approaches can significantly enhance local economic resilience and reduce dependency on external factors.

Furthermore, the paper highlights the importance of strengthening local self-government institutions, deepening decentralization in land and resource management, and ensuring active participation of territorial communities in decision-making processes. Strategic directions for increasing economic capacity are proposed, including diversification of economic activities, support for small and medium-sized enterprises, stimulation of innovation and entrepreneurship, and more efficient use of endogenous resources. The research underlines the need for an integrated approach combining economic, social, and environmental priorities to ensure balanced and sustainable development of the Carpathian communities.

Additional emphasis is placed on digital transformation, cross-border cooperation, and infrastructure modernization as key drivers of inclusive regional growth.

Ключові слова: територіальні громади, Карпатський регіон, економічна безпека, сталий розвиток, децентралізація, інновації.

Key words: territorial communities, Carpathian region, economic security, sustainable development, decentralization, innovations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах трансформації економіки України, поглиблення процесів децентралізації та посилення глобальних викликів особливої актуальності набуває проблема забезпечення ефективного розвитку територіальних громад, зокрема у Карпатському регіоні. Зазначений регіон характеризується значним природно-ресурсним потенціалом, вигідним географічним положенням, високим рівнем рекреаційної привабливості та культурною самобутністю. Водночас територіальні громади Карпатського регіону функціонують в умовах структурних дисбалансів, обмеженості фінансових ресурсів, недостатнього рівня інвестиційної активності, а також загострення демографічних і соціально-економічних проблем. Територіальні громади стикаються з проблемами недостатньої диверсифікації економіки, відтоку населення, інфраструктурної відсталості та екологічних загроз [2]. Традиційна (класична) модель розвитку територіальних громад, що базується переважно на використанні природних ресурсів, розвитку сировинних галузей та екстенсивному господарюванні, у сучасних умовах виявляється недостатньо ефективною. Вона супроводжується низкою негативних наслідків, серед яких виснаження природних ресурсів, зниження екологічної безпеки, обмеженість можливостей економічного зростання та підвищена залежність від зовнішніх чинників. Це зумовлює необхідність пошуку альтернативних підходів до розвитку,

орієнтованих на інноваційність, екологічну збалансованість та диверсифікацію економічної діяльності.

Водночас формування альтернативних моделей розвитку територіальних громад супроводжується низкою викликів, пов'язаних із недостатнім рівнем інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, обмеженим доступом до фінансових ресурсів, низькою інноваційною активністю та недостатнім розвитком інфраструктури. Особливої уваги потребує забезпечення економічної безпеки громад, яка визначається їх здатністю протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам, зберігати стабільність функціонування та забезпечувати сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

Варто наголосити на необхідності відновлення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері розпорядження земельними ресурсами всіх категорій, які були істотно звужені внаслідок інституційних трансформацій початку 2000-х років. Зокрема, у 2002 році значну частину цих функцій передали спочатку районним державним адміністраціям, а пізніше — центральним органам виконавчої влади у сфері земельних відносин. Практичний досвід показує, що створення ефективною системи господарського самоврядування неможливе без подолання надмірної централізації управління земельними ресурсами та забезпечення реальної участі територіальних громад у прийнятті рішень щодо використання земель у межах їхніх територій [14].

Слід зауважити, що територіальні громади досі не мають статусу повноправних суб'єктів управління всіма земельними ресурсами, роз-

ташованими в межах їхніх адміністративних територій. Зокрема, значні масиви земель промислового призначення, лісового та водного фондів, транспортної інфраструктури, а також захисних лісосмуг залишаються поза безпосереднім контролем органів місцевого самоврядування. Такий стан речей звужує можливості громад щодо раціонального використання ресурсного потенціалу та негативно впливає на рівень їх фінансової спроможності. У підсумку більша частина земельних ресурсів, розміщених у межах територіальних громад Карпатського регіону, фактично використовується галузевими відомствами, а не перебуває у розпорядженні органів місцевого самоврядування. В Україні склалася система, за якої державні ліси закріплені за численними постійними лісокористувачами. Зокрема, значні площі для ведення лісового господарства передані у постійне користування підприємствам, установам і організаціям, підпорядкованим різним міністерствам та відомствам. Водночас найбільша частка лісових земель (приблизно 73 %) перебуває у користуванні підприємств, що належать до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України.

Специфіка функціонування територіальних громад гірських районів Карпатського регіону зумовлює додаткові обмеження їх розвитку порівняно з громадами рівнинної місцевості. Кліматичні чинники, зокрема тривалий зимовий період (до 4—5 місяців) і часті весняні заморозки, суттєво звужують можливості для ведення сільського господарства. До того ж значна частина земель у межах цих громад (до 70 %) вкрита лісами, що формує особливості їхньої економічної структури [6].

Крім того, сучасні виклики, зокрема глобалізація, цифровізація економіки, кліматичні зміни та зростання конкуренції між регіонами, посилюють вимоги до стійкості та адаптивності територіальних громад. Це зумовлює необхідність формування ефективних стратегій розвитку, що поєднують класичні та альтернативні підходи, які забезпечують раціональне використання ресурсного потенціалу та сприяють підвищенню конкурентоспроможності територій.

Таким чином, проблема дослідження полягає у необхідності теоретичного обґрунтування та практичного визначення оптимального поєднання класичних і альтернативних моделей розвитку територіальних громад Карпатського регіону з метою забезпечення їх економічної безпеки, стійкості та стабільності в умовах сучасних трансформаційних процесів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика розвитку територіальних громад, забезпечення їх економічної безпеки, стійкості та стабільності в умовах децентралізації є предметом активних наукових досліджень. Значний внесок у формування теоретико-методологічних засад розвитку Карпатського регіону здійснили В.С. Кравців, І.З. Сторонянська, В.В. Борщевський, С.О. Іщук та інші дослідники, які у своїх працях обґрунтовують необхідність комплексного використання природно-ресурсного потенціалу та переходу до моделі сталого розвитку регіону [12].

Питання фінансової спроможності та інституційного забезпечення територіальних громад висвітлено у працях І. Сторонянської, А. Беновської, М. Мельника, Х. Патицької, які наголошують на важливості зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування та ефективного використання бюджетних ресурсів [17].

Суттєвий науковий інтерес становлять дослідження М. Барановського, який розробив підходи до оцінювання спроможності територіальних громад та їх типізації. Автор підкреслює, що рівень економічної спроможності громад є ключовим чинником їх сталого розвитку та ефективного функціонування в умовах децентралізації [1].

Окремий напрям досліджень пов'язаний із просторовими та соціально-економічними аспектами розвитку територій. Зокрема, А. Кузишин, І. Поплавська, С. Задворний та інші науковці акцентують увагу на диференціації територіальних громад, що впливає на їх економічну стабільність та можливості розвитку [13].

Проблеми розвитку територіальних громад у Карпатському регіоні також розглядаються в контексті транскордонного співробітництва та європейського досвіду. Наприклад, І. Івасюк досліджує особливості функціонування громад у межах Карпатського євро регіону, підкреслюючи важливість інтеграційних процесів та використання міжнародного досвіду для підвищення ефективності місцевого управління [8].

Важливе місце у наукових дослідженнях займають питання розвитку туристичного потенціалу територіальних громад як одного з ключових напрямів альтернативного розвитку. Так, Н. Габчак та С. Габчак доводять, що туризм є ефективним інструментом диверсифікації економіки громад та підвищення їх інвестиційної привабливості [4].

Крім того, сучасні дослідження охоплюють проблеми адміністративно-територіальної трансформації та її впливу на соціально-

економічний розвиток регіонів. Зокрема, М. С. Дністрянський та інші автори аналізують вплив нових адміністративно-територіальних утворень на розвиток регіону та забезпечення соціальної стабільності [7].

Водночас, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання поєднання класичних та альтернативних моделей розвитку територіальних громад у контексті забезпечення їх економічної безпеки, стійкості та стабільності залишаються недостатньо дослідженими. Це зумовлює необхідність подальших наукових досліджень у даному напрямі та обґрунтування ефективних механізмів розвитку територіальних громад Карпатського регіону в сучасних умовах.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є комплексне дослідження особливостей класичного та альтернативного розвитку територіальних громад Карпатського регіону в умовах децентралізації влади, а також обґрунтування теоретичних і практичних засад забезпечення їх економічної безпеки, стійкості та стабільності. Досягнення поставленої цілі дослідження зумовлює необхідність вирішення комплексу взаємопов'язаних наукових і прикладних завдань, що дозволяють всебічно розкрити особливості розвитку територіальних громад Карпатського регіону в сучасних умовах, а саме: проаналізувати класичні та альтернативні моделі розвитку територіальних громад і дослідити особливості їх соціально-економічного функціонування в Карпатському регіоні; визначити ключові фактори, загрози та інституційні умови забезпечення економічної безпеки, стійкості й стабільності територіальних громад, а також обґрунтувати напрями їх підвищення на основі інноваційних, екологічних і туристично орієнтованих підходів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Класична модель розвитку територіальних громад базується на традиційних підходах до господарювання, що передбачають переважне використання природно-ресурсного потенціалу територій, розвиток базових галузей економіки та орієнтацію на екстенсивні чинники зростання. Для територіальних громад Карпатського регіону така модель історично сформувалася під впливом природно-географічних умов і характеризується домінуванням лісового господарства, сільського господарства та рекреаційної діяльності [10].

Основною особливістю класичної моделі є залежність економічного розвитку громад від використання місцевих ресурсів, насамперед лісових і земельних. Це забезпечує формування базових доходів місцевих бюджетів, створення робочих місць та підтримку життєдіяльності населення. Водночас така залежність обмежує можливості диверсифікації економіки та підвищення її конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі [11]. Тут важливо нагадати що ТГ багато втрачають коштів через те, що не керують землями, які знаходяться під лісовими масивами.

Важливим елементом класичної моделі розвитку є функціонування традиційної інфраструктури, яка забезпечує виробничі та соціальні потреби територіальних громад. Однак у багатьох випадках інфраструктура Карпатського регіону є недостатньо розвиненою та потребує модернізації, що негативно впливає на інвестиційну привабливість територій та їх економічну активність [11].

Крім того, класична модель розвитку характеризується обмеженим рівнем впровадження інновацій та низькою інноваційною активністю підприємств. Це пов'язано з недостатнім фінансуванням науково-дослідних розробок, низьким рівнем технологічного оновлення виробництва та відсутністю ефективних механізмів стимулювання інноваційної діяльності. У результаті громади залишаються орієнтованими на традиційні види діяльності, що стримує їх економічний розвиток [16].

Суттєвим недоліком класичної моделі є також підвищений рівень екологічних ризиків, зумовлений інтенсивним використанням природних ресурсів, зокрема лісових. Надмірна експлуатація ресурсної бази призводить до погіршення екологічного стану територій, зниження біорізноманіття та підвищення ймовірності природних катастроф, що, у свою чергу, негативно впливає на економічну безпеку територіальних громад. У соціальному аспекті класична модель розвитку не завжди забезпечує належний рівень зайнятості та доходів населення, що спричиняє міграційні процеси та скорочення трудового потенціалу громад. Це створює додаткові загрози їх економічній стабільності та довгостроковому розвитку [5].

Таким чином, класична модель розвитку територіальних громад Карпатського регіону має як позитивні, так і негативні характеристики. З одного боку, вона забезпечує базову економічну стабільність та використання наявного ресурсного потенціалу, з іншого — обмежує можливості інноваційного розвитку,

підвищує екологічні ризики та знижує адаптивність громад до сучасних викликів. Це зумовлює необхідність її трансформації та поєднання з альтернативними моделями розвитку, орієнтованими на сталий та інноваційний розвиток територій.

Альтернативна модель розвитку територіальних громад формується як відповідь на обмеження та ризики класичної моделі й орієнтована на забезпечення сталого, інноваційного та екологічно збалансованого розвитку. Вона передбачає диверсифікацію економічної діяльності, активне впровадження інновацій, розвиток людського капіталу та ефективне використання локальних переваг територій.

Для територіальних громад Карпатського регіону альтернативна модель розвитку базується на поєднанні природного, культурного та інтелектуального потенціалу. Одним із ключових напрямів є розвиток зеленого туризму, екотуризму та рекреаційних послуг, що дозволяє не лише зберігати природне середовище, але й створювати додаткові джерела доходів для місцевого населення. Важливу роль відіграє також розвиток органічного сільськогосподарства, яке відповідає сучасним екологічним стандартам та має високий попит на внутрішньому і зовнішньому ринках [12].

Суттєвим елементом альтернативної моделі є впровадження інноваційних технологій та цифровізації економіки. Це включає використання інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток електронного врядування, цифрових платформ для надання послуг, а також підтримку підприємницької діяльності у сфері креативних індустрій. Такий підхід сприяє підвищенню ефективності управління, прозорості діяльності органів місцевого самоврядування та залученню інвестицій [9].

Важливою складовою альтернативного розвитку є використання відновлюваних джерел енергії, зокрема сонячної, вітрової та біоенер-

гетики. Це дозволяє зменшити енергетичну залежність громад, підвищити їх енергетичну безпеку та знизити негативний вплив на довкілля. Крім того, розвиток енергоефективних технологій сприяє зниженню витрат та підвищенню конкурентоспроможності місцевої економіки.

Альтернативна модель також передбачає активізацію міжмуніципального співробітництва, трансграничної взаємодії та інтеграції у європейський економічний простір. Для Карпатського регіону це відкриває можливості залучення міжнародної технічної допомоги, участі у спільних проектах та використання кращих практик розвитку територій.

Водночас реалізація альтернативної моделі розвитку потребує належного інституційного забезпечення, зокрема підвищення управлінської спроможності органів місцевого самоврядування, розвитку партнерства між владою, бізнесом і громадянськістю, а також формування сприятливого інвестиційного клімату. Важливим є також формування інноваційної культури та стимулювання підприємницької активності населення.

Отже, альтернативна модель розвитку територіальних громад Карпатського регіону є більш гнучкою, адаптивною та орієнтованою на довгострокову перспективу. Вона сприяє підвищенню економічної безпеки, забезпечує стійкість до зовнішніх викликів і формує передумови для стабільного розвитку територій (табл. 1).

Забезпечення економічної безпеки територіальних громад є ключовою передумовою їх стабільного функціонування та сталого розвитку, особливо в умовах децентралізації влади та зростання зовнішніх і внутрішніх викликів. Економічна безпека територіальних громад розглядається як здатність місцевих соціально-економічних систем протидіяти загрозам, ефективно використовувати наявні ресурси, забезпечувати належний рівень життєдіяль-

Таблиця 1. Порівняльна характеристика моделей розвитку

Критерій	Класична модель	Альтернативна модель
Основа розвитку	Використання природних ресурсів	Інновації, знання, диверсифікація
Тип економіки	Сировинно-орієнтована	Інноваційна, сервісна
Галузева структура	Лісове господарство, аграрний сектор	Туризм, креативні індустрії, IT, органічне виробництво, переробка деревини.
Інноваційність	Низька	Висока
Екологічний вплив	Підвищене навантаження на довкілля	Екологічна збалансованість
Рівень ризиків	Висока залежність від ресурсів	Диверсифіковані ризики
Стійкість розвитку	Обмежена	Висока
Енергозабезпечення	Традиційні джерела	Відновлювана енергетика
Роль людського капіталу	Другорядна	Ключова
Конкурентоспроможність	Обмежена	Висока
Адаптивність до змін	Низька	Висока

Джерело: сформовано автором на основі [9; 12; 16].

ності населення та підтримувати довгострокову конкурентоспроможність [11].

У контексті розвитку територіальних громад Карпатського регіону економічна безпека формується під впливом комплексу чинників, серед яких особливе значення мають ресурсний потенціал, рівень економічної диверсифікації, інституційна спроможність органів місцевого самоврядування, інвестиційна привабливість та рівень розвитку інфраструктури. Водночас значна залежність від природних ресурсів і недостатній рівень інноваційної активності посилюють вразливість громад до економічних коливань і зовнішніх загроз.

До основних загроз економічній безпеці територіальних громад Карпатського регіону слід віднести: депопуляцію та трудову міграцію, що призводять до скорочення трудового потенціалу; низький рівень інвестиційної активності та обмежений доступ до фінансових ресурсів; недостатній розвиток транспортної та соціальної інфраструктури; високий рівень тінізації економіки; а також екологічні ризики, пов'язані з нераціональним та не цільовим використанням природних ресурсів [10].

Важливим аспектом забезпечення економічної безпеки є підвищення фінансової спроможності територіальних громад. Це передбачає ефективне формування та використання місцевих бюджетів, розширення дохідної бази, залучення інвестицій та впровадження сучасних фінансових інструментів. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток місцевого підприємництва, підтримка малого та середнього бізнесу, а також створення сприятливого інвестиційного клімату.

Суттєву роль у забезпеченні економічної безпеки відіграє диверсифікація економіки територіальних громад. Перехід від вузькоспеціалізованої, ресурсорієнтованої моделі до багатогалузевої структури господарювання дозволяє знизити залежність від окремих секторів та підвищити стійкість до економічних криз. У цьому контексті важливим є розвиток альтернативних напрямів діяльності, зокрема туризму, креативних індустрій, переробки деревини, органічного виробництва та відновлюваної енергетики.

Не менш важливим є зміцнення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, що передбачає підвищення ефективності управлінських рішень, впровадження стратегічного планування, розвиток партнерства між владою, бізнесом та громадськістю. Впровадження сучасних підходів до управління, зокрема цифрових технологій та електрон-

ного врядування, сприяє підвищенню прозорості, ефективності та результативності діяльності громад.

Забезпечення економічної безпеки також тісно пов'язане з розвитком людського капіталу. Підвищення рівня освіти, професійної підготовки та зайнятості населення сприяє зростанню економічної активності та інноваційного потенціалу громад. Водночас важливим є створення умов для закріплення населення на території громад, зокрема через підвищення якості життя, розвиток соціальної інфраструктури та створення нових робочих місць.

Отже, забезпечення економічної безпеки територіальних громад Карпатського регіону потребує комплексного підходу, що поєднує ефективне використання ресурсного потенціалу, розвиток інноваційних напрямів діяльності, зміцнення інституційної спроможності та підвищення фінансової автономії громад. Реалізація таких заходів сприятиме підвищенню стійкості та стабільності територіальних громад у сучасних умовах.

Стійкість і стабільність розвитку територіальних громад є ключовими характеристиками їх ефективного функціонування в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій. У науковому дискурсі стійкість розвитку розглядається як здатність територіальної системи адаптуватися до змін зовнішнього середовища, зберігаючи при цьому основні функції та забезпечуючи поступальний розвиток. Стабільність, у свою чергу, відображає спроможність підтримувати безперервність соціально-економічних процесів та уникати різких коливань у розвитку території [16]. Для територіальних громад Карпатського регіону питання забезпечення стійкості та стабільності набуває особливої актуальності з огляду на специфіку природно-ресурсного потенціалу, складні демографічні тенденції та вплив зовнішніх економічних факторів. Стійкість розвитку громад формується під впливом низки взаємопов'язаних чинників, серед яких ключовими є економічна диверсифікація, рівень розвитку інфраструктури, інституційна спроможність та соціальна згуртованість населення.

Стабільність розвитку територіальних громад значною мірою залежить від фінансової спроможності та ефективності управління місцевими ресурсами. Наявність достатньої дохідної бази місцевих бюджетів, ефективне планування та раціональне використання фінансових ресурсів сприяють забезпеченню стабільного функціонування соціально-економічної системи громади. Водночас важливим є

залучення інвестицій, що дозволяє реалізувати інфраструктурні проекти та стимулювати економічне зростання [15].

Суттєву роль у забезпеченні стійкості та стабільності розвитку відіграє інституційна спроможність органів місцевого самоврядування. Ефективне управління, стратегічне планування, прозорість діяльності та активна взаємодія з громадськістю сприяють підвищенню довіри до влади та формуванню сприятливого середовища для розвитку. Впровадження сучасних управлінських підходів, зокрема цифровізації та електронного врядування, підвищує адаптивність громад до змін та забезпечує оперативне реагування на виклики.

Не менш важливим чинником є розвиток людського капіталу, який визначає потенціал громад до інноваційного розвитку та соціально-економічного зростання. Підвищення рівня освіти, професійної кваліфікації та зайнятості населення сприяє зміцненню економічної бази громад і підвищенню їх конкурентоспроможності. Водночас створення належних умов для проживання та праці є важливим для зменшення міграційних процесів і збереження трудового потенціалу територій.

Таким чином, стійкість і стабільність розвитку територіальних громад Карпатського регіону є результатом комплексної взаємодії економічних, соціальних, екологічних та інституційних чинників. Забезпечення цих характеристик потребує впровадження системного підходу до управління розвитком громад, що передбачає поєднання класичних і альтернативних моделей розвитку, активізацію інноваційної діяльності та підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу

У сучасних умовах інновації та цифровізація виступають ключовими драйверами соціально-економічного розвитку територіальних громад, забезпечуючи підвищення їх ефективності, конкурентоспроможності та адаптивності до зовнішніх викликів. В умовах децентралізації влади саме впровадження інноваційних підходів і цифрових технологій стає важливим інструментом модернізації управлінських процесів та розвитку місцевої економіки [9].

Цифровізація виступає важливим складником інноваційного розвитку територіальних громад. Вона передбачає впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у різні сфери життєдіяльності, зокрема у сферу управління, надання адміністративних послуг, освіти, охорону здоров'я та бізнес. Використання цифрових інструментів, таких як електронне врядування, цифрові платформи, системи

управління даними, сприяє підвищенню прозорості діяльності органів місцевого самоврядування, зменшенню бюрократичних процедур та покращенню якості обслуговування населення.

Для територіальних громад Карпатського регіону цифровізація відкриває нові можливості для розвитку віддалених територій, покращення доступу до послуг та інтеграції у національний і міжнародний економічний простір. Зокрема, розвиток цифрової інфраструктури сприяє активізації підприємницької діяльності, розширенню ринків збуту продукції та залученню інвестицій.

Водночас впровадження інновацій та цифрових технологій супроводжується певними викликами, серед яких недостатній рівень цифрової грамотності населення, обмежений доступ до сучасної інфраструктури, нестача фінансових ресурсів та недостатній рівень підготовки кадрів. Подолання цих бар'єрів потребує комплексного підходу, що включає державну підтримку, розвиток освітніх програм, залучення інвестицій та формування сприятливого інноваційного середовища.

Таким чином, інновації та цифровізація є важливими чинниками підвищення ефективності розвитку територіальних громад, зміцнення їх економічної безпеки, забезпечення стійкості та стабільності. Їх активне впровадження сприяє формуванню сучасної моделі розвитку громад, орієнтованої на знання, технології та сталий розвиток.

Доцільно додати, що державна політика відіграє визначальну роль у формуванні умов розвитку територіальних громад, забезпеченні їх економічної безпеки, стійкості та стабільності. Одним із ключових напрямів державної політики є реалізація регіональної політики, спрямованої на зменшення територіальних диспропорцій, стимулювання економічного зростання та підвищення якості життя населення.

Важливу роль відіграє також нормативно-правове забезпечення розвитку територіальних громад. Прийняття та вдосконалення законодавчих актів, що регулюють діяльність органів місцевого самоврядування, фінансову та сировинну децентралізацію, інвестиційну діяльність та інноваційний розвиток, створює передумови для ефективного функціонування громад.

Окрему увагу державна політика приділяє підтримці інноваційної діяльності та цифровізації, що є важливими чинниками сучасного розвитку територій. Крім того, важливим напрямом державної політики є сприяння розвитку транскордонного співробітництва, що відкриває додаткові можливості для територіальних громад Карпатського регіону. Участь у міжнародних

програмах та проектах дозволяє залучати інвестиції, обмінюватися досвідом та впроваджувати кращі європейські практики управління.

Таким чином, державна політика виступає важливим інструментом забезпечення розвитку територіальних громад, формуючи сприятливе інституційне середовище, забезпечуючи фінансову підтримку та стимулюючи інноваційний розвиток. Її ефективність значною мірою визначає рівень економічної безпеки, стійкості та стабільності територіальних громад Карпатського регіону.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Розвиток територіальних громад Карпатського регіону потребує інтеграції класичних і альтернативних підходів. У результаті проведеного дослідження встановлено, що розвиток територіальних громад Карпатського регіону в сучасних умовах характеризується необхідністю трансформації традиційних підходів господарювання та переходу до більш ефективних, інноваційно орієнтованих моделей розвитку. Класична модель, яка базується на використанні природно-ресурсного потенціалу, забезпечує базову економічну стабільність, однак має обмежені можливості для довгострокового зростання та підвищення конкурентоспроможності територій. Натомість альтернативна модель розвитку, що передбачає диверсифікацію економіки, впровадження інновацій, розвиток туризму, цифровізації та "зеленої" економіки, створює передумови для забезпечення стійкого та збалансованого розвитку територіальних громад.

З метою підвищення ефективності розвитку територіальних громад Карпатського регіону доцільно реалізувати такі практичні рекомендації:

активізувати процеси диверсифікації економіки громад із орієнтацією на інноваційні та екологічно безпечні види діяльності; посилити інституційну спроможність органів місцевого самоврядування через впровадження сучасних методів управління та цифрових технологій; стимулювати розвиток інвестиційної діяльності шляхом формування сприятливого інвестиційного клімату та розвитку інфраструктури; забезпечити ефективне використання природно-ресурсного потенціалу з урахуванням принципів сталого розвитку; розширити можливість транскордонного співробітництва та інтеграції у європейський економічний простір.

Перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямі пов'язані з поглибленим дослідженням механізмів інтеграції інноваційних та

екологічних підходів у розвиток територіальних громад, удосконаленням інструментів оцінювання економічної безпеки на місцевому рівні, а також розробленням ефективних моделей управління розвитком громад в умовах цифрової трансформації та глобальних викликів.

Література:

1. Барановський М. Спроможність територіальних громад України: підходи до оцінки, регіональні відмінності, типізація. Науковий вісник Чернівецького університету: Географія. 2023. № 845.

2. Верховна Рада України. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII.

3. Верховна Рада України. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР.

4. Габчак Н., Габчак С. Аналіз туристичної привабливості полянської територіальної громади Закарпатської області. Економіка та суспільство. 2024. № 65. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-27>.

5. Даниленко А. І. Економічна безпека держави та регіонів: монографія. Київ: КНЕУ, 2020. 312 с.

6. Державна служба статистики України. Регіони України 2023: статистичний збірник. Київ, 2024. 600 с.

7. Дністрянський М. С., Молнар Й. Й., Дністрянська Н. І., Молнар Д. С. До проблеми відповідності нових адміністративно-територіальних одиниць Закарпатського регіону його етнічній географії. Acta Academiae Beregsasien-sis: Geographica Et Recreatio. 2025. № 2, С. 5—17. <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2025-2-1>

8. Івасюк І. Політичні інститути та процеси об'єднанні територіальні громади: досвід країн Карпатського євро регіону. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. 2024: Том 1. № 16.

9. Кабінет Міністрів України. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021—2027 роки: постанова від 05.08.2020 № 695. Київ, 2020.

10. Кравців В. С. Регіональна економіка: теорія і практика розвитку: монографія. Львів: НАН України, 2019. 320 с.

11. Кравців В. С., Сторонянська І. З. Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи: монографія. Львів: ІРД НАН України, 2020. 320 с.

12. Кравців В. С., Сторонянська І. З., Борщевський В. В., Іщук С. О. та ін. Розвиток Карпатського регіону: сучасні тенденції та перс-

пективи. Львів: ДУ "Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України", 2020. 220 с.

13. Кузишин А. В. Особливості просторової диференціації територіальних громад: приклад Тернопільської області. Слобожанський науковий вісник. Серія: Природничі науки. 2024. № 1.

14. Кульчицький С. В., Третяк А. М. Земельні відносини в Україні: інституційні трансформації та проблеми розвитку: монографія. Київ: Аграрна наука, 2020. 360 с.

15. Лібанова Е. М. Соціально-економічний розвиток України: сучасні виклики та перспективи. Київ: НАН України, 2020. 320 с.

16. Мельник М. І. Просторовий розвиток регіонів України: теорія і практика: монографія. Київ: НАН України, 2021. 280 с.

17. Соціально-економічний розвиток територіальних громад Центральної України в умовах децентралізації: науково-аналітична доповідь наук. ред. д.е.н., проф. Сторонянської І.З. Львів, ІРД НАНУ. 2019. 104 с.

References:

1. Baranovskyi, M. (2023), "Capacity of territorial communities of Ukraine: approaches to assessment, regional differences, typology", *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: Neohrafiia*, vol. 84.

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "On the principles of state regional policy", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (Accessed 20 April 2026).

3. Verkhovna Rada of Ukraine (1997), The Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 20 April 2026).

4. Habchak, N. and Habchak, S. (2024), "Analysis of the tourist attractiveness of the Poliansky territorial community of the Transcarpathian region", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 65. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-27>.

5. Danylenko, A. I. (2020), *Ekonomichna bezpeka derzhavy ta rehioniv* [Economic security of the state and regions], KNEU, Kyiv, Ukraine.

6. State Statistics Service of Ukraine (2024), *Rehiony Ukrayiny 2023: statystychnyy zbirnyk* [Regions of Ukraine 2023: statistical compilation], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

7. Dnistrians'kyj, M. S., Molnar, J. J., Dnistrians'ka, N. I. and Molnar, D. S. (2025), "On the problem of the correspondence of the new administrative-territorial units of the Transcarpathian region to its ethnic geography", *Acta Academiae Beregsasiensis: Geographica Et*

Recreatio, vol. 2, pp. 5—17. <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2025-2-1>

8. Ivasiuk, I. (2024), "Political institutions and processes of united territorial communities: the experience of the countries of the Carpathian Euroregion", *Visnyk Prykarpats'koho universytetu. Serii: Politolohiia*, vol. 1, no. 16.

9. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), Resolution "State Strategy for Regional Development for 2021-2027", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (Accessed 20 April 2026).

10. Kravtsiv, V. S. (2019), *Rehional'na ekonomika: teoriia i praktyka rozvytku* [Regional Economy: Theory and Practice of Development], NAN Ukraine, L'viv, Ukraine.

11. Kravtsiv, V. S. and Storoniants'ka, I. Z. (2020), *Rehional'nyj rozvytok Ukrainy: problemy ta perspektyvy* [Regional Development of Ukraine: Problems and Prospects], IRD NAN Ukraine, L'viv, Ukraine.

12. Kravtsiv, V. S., Storoniants'ka, I. Z. and Borschevs'kyj, V. V., Ischuk S. O. (2020), *Rozvytok Karpats'koho rehionu: suchasni tendentsii ta perspektyvy* [Development of the Carpathian Region: Current Trends and Prospects], DU "Instytut rehional'nykh doslidzhen' im. M. I. Dolishn'oho NAN Ukrainy", L'viv, Ukraine.

13. Kuzyshyn, A. V. (2024), "Features of Spatial Differentiation of Territorial Communities: The Example of Ternopil Oblast", *Slobozhans'kyj naukovyj visnyk. Serii: Pryrodnychi nauky*, vol. 1.

14. Kul'chyts'kyj, S. V. and Tretiak, A. M. (2020), *Zemel'ni vidnosyny v Ukraini: instytutsijni transformatsii ta problemy rozvytku* [Land Relations in Ukraine: Institutional Transformations and Development Problems], Ahrarna nauka, Kyiv, Ukraine.

15. Libanova, E. M. (2020), *Sotsial'no-ekonomichnyj rozvytok Ukrainy: suchasni vyklyky ta perspektyvy* [Socio-economic development of Ukraine: current challenges and prospects], NAN Ukraine, Kyiv, Ukraine.

16. Mel'nyk, M. I. (2021), *Prostorovyj rozvytok rehioniv Ukrainy: teoriia i praktyka* [Spatial development of regions of Ukraine: theory and practice], NAN Ukraine, Kyiv, Ukraine.

17. Storoniants'ka, I.Z. (2019), *Sotsial'no-ekonomichnyj rozvytok terytorial'nykh hromad Tsentral'noi Ukrainy v umovakh detsentralizatsii: nauково-analitychna dopovid'* [Socio-economic development of territorial communities of Central Ukraine in the context of decentralization], IRD NANU, L'viv, Ukraine.

Отримано редакцією журналу / Received: 30.04.26

Процецензовано / Revised: 08.05.26

Дата публікації / Published: 21.05.26